

оформлення та його функціональність; склад експонатів і способ їхнього показу; графічні, образотворчі та аудіовізуальні елементи підтримки; реклама до і в період проведення акції з метою залучення відвідувачів; кількість і професіоналізм обслуговуючого персоналу тощо.

Отже, підсумкова діяльність після закриття виставки є дуже важливою для планування участі підприємства у майбутніх виставках (ярмарках). На даному етапі можна також визначити причини негативних наслідків роботи підприємства на виставці (ярмарку). Найчастіше головними причинами можуть бути наступні: брак точно визначених цілей маркетингу; помилкове визначення цілей участі та груп-адресатів (цільової аудиторії); невдалий вибір ярмарку чи виставки (за місцем, часом, тематикою тощо); брак швидкої реакції на зміну обставин через позбавлення персоналу права приймати відповідальні рішення; фахова непридатність персоналу; брак часу для підготовки; занадто обмежений бюджет; невдалий вибір експонатів, незадовільна упаковка; неефективне розміщення стенда; недостатньо активна рекламна діяльність до та під час проведення виставки (ярмарку); погана якість матеріалів підтримки (друковані матеріали, аудіо- та візуальні засоби); незадовільне попереднє вивчення умов виставки (ярмарку), що призводить до потреби складної корекції дій вже під час проведення виставки (ярмарку).

Однак, незважаючи на невелику кількість угод чи недостатній показник продажу товарів, найціннішими є ті техніко-комерційні відомості, така інформація щодо конкурентів та економічної кон'юнктури, яку можна зібрати тільки там. Вдале використання здобутих відомостей може з надлишком компенсувати витрати підприємства-експонента і значно підвищити їх прибутковість як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках.

Література

1. Організація виставкової діяльності: навч. посіб. /Л.В Лукашова : [для вищ. навч. закл.] – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2009. – 372 с.
2. Основи виставочно-ярмарочної діяльності: Учеб. Пособие для вузов/Л.Е. Стровский, Е.Д. Фролова, Д.Л. Стровский.; под.ред. Л.Е. Стровского. – М. ЮНИТИ – ДАНА,Ю 2005.-288 с.
3. Шарков Ф.И. Выставочный коммуникационный менеджмент (управление выставочными коммуникациями) /Ф.И. Шарков. - М. :Альфа – Пресс, 2006. – 256 с.
4. Майдебур Е. Планирование и оценка эффективности выставочной деятельности промышленного предприятия / Е.Майдебур //Отдел маркетинга. – 2004.- № 1 – С. 44-48.
5. <http://euroindex.ua/index.php?ide=77>. Пекар В. Выставочная индустрия Украины: история, тенденции, проблемы и перспективы

Надійшла 16.08.2010

УДК 330.342:658.0

В. О. ГЕТЬМАНСЬКИЙ, О. І. ІЛЯШ
Львівська Комерційна Академія

ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Проведено дослідження основних концепцій економічного зростання та економічних циклів. Визначено модель господарської діяльності підприємства. Оптимізовано її для моделювання діяльності під впливом економічних коливань.

The basic conceptions of the economy growing and economic circle are proved. Model of economic activity of enterprise determined. It is optimized for the design of activity under act of economic vibrations.

Ключові слова: ефективність, економічне зростання, економічний розвиток, економічні коливання, теорія економічних циклів, модель ефективності функціонування підприємства, економічний розвиток.

I. Актуальність проблеми. Кінець 2008 року – 2009 рік став для української (зрештою не тільки для української) економіки важким випробуванням. До цього впродовж багатьох років, з 1999 р. по 2008 р., в українській економіці спостерігається повільне номінальне зростання, яке лише в 2003 та на початку 2008 років відображало приріст реального ВВП на душу населення. Криза 2008-2009 рр. та двократна девальвація гривні були підтримані несприятливою зовнішньою кон'юнктурою та скороченням внутрішнього попиту. Якщо на макрорівні основні чинники економічного зростання чи спаду більш-менш очевидні і певною мірою вивчені, то аналіз процесів на рівні підприємств практично відсутній. Разом з тим очевидно, що як на етапі трансформаційного спаду, так і в період економічного зростання динаміка основних показників, що характеризують регіональні економіки, вельми неоднорідна. Це породжує сильну диференціацію суб'єктів господарювання по рівню добробуту та потенціалу економічного розвитку, яка посилюється через відмінності в природних і кліматичних умовах, нерівномірності розміщення ресурсів і т. д. Тому при визначенні ефективності функціонування підприємства недостатньо обмежитись частковими відносними показниками ефективності діяльності, а варто оцінювати ефективність комплексно на основі

специфікованих та параметризованих функцій економічної діяльності. Економічна нестабільність, циклічність та ринкові коливання знижують довіру до традиційних методів виміру ефективності діяльності підприємства, оскільки свідчать про непорівняльність, неспівставимість показників діяльності підприємств в різні періоди економічного розвитку [7, 12].

II. Аналіз останніх досліджень. Значний внесок в розвиток підходів до визначення поняття та розробку моделей економічного розвитку здійснили класики економічної теорії А.Сміт, Т.Мальтус. Століттями вчені досліджували поняття та показники економічного розвитку, його моделювання та впливу різноматніх його проявів на підприємство. Так, американські економісти С.Дурлаф, П.Джонсон та Р.В. Джонатан у своїх працях емпірично дослідили економічне зростання і виявили, що воно, навіть при зростанні середнього реального ВВП країни, не є сталим і тривалим [6].

За розрахунками Едварда Денісона із Брукінського інституту, зростання національного доходу США за даними 1929-1982 рр. приблизно наполовину було зумовлене впливом екстенсивних факторів і наполовину інтенсивних. Очевидно, що для виявлення ролі кожного із зазначених факторів у збільшенні випуску продукції створюються економетричні моделі зростання національного господарства. Найвідомішими з таких моделей є: неокласична модель Роберта Солоу та дві кейнсіанські моделі Роя Харода і Євсея Домара. Модель Солоу вперше описана у праці Роберта Солоу "Внесок до теорії економічного зростання" в 1956 р. і у 1987 році вчений отримав за її розробку Нобелівську премію [1-5, 8].

Фішер С., Дорнбуш Р. та Шмалензі Р. визначають економічні коливання як відхилення фактичного обсягу випуску від його потенційної величини, яка досягається за умови повної зайнятості в економіці [10]. Джейсон Ван Берген, американський науковець, стверджує, що майже усі великі компанії США стикаються з коливаннями доходів і це не є для них неочікуваним «нешасним випадком». З такими коливаннями стикаються підприємства, що працюють в одній галузі економіки, причому майже одночасно [13].

Лауреат Нобелівської премії англійський економіст Дж. Хікс вважає, що головну причину коливань слід шукати у впливі, який надають інвестиціям зміни обсягу випуску (або доходу), в чому, власне, і виражається ефект акселерації. На його думку, торговельно-промисловий бум – не що інше, як період інтенсивного накопичення капіталу, а спад є просто припиненням накопичення [11].

Російський вчений, Н.Д. Кондратьєв, великі цикли розглядав як порушення і відновлення економічної рівноваги тривалого періоду і вважав, що основна причина лежить в механізмі накопичення, акумуляції і розсіяння капіталу, достатнього для створення нових основних продуктивних сил [9]. Вивченням довгохвильового циклу займалися такі відомі учені, як Й. Шумпетер, С. Коваль, Д. Кларк, У. Мітчел та ін. На жаль, жоден не розкрив поняття визначення ефективності підприємств в різні періоди економічного розвитку на мікрорівні у світлі моделей та макроекономічних теорій економічного росту.

Постановка завдання. Існуючі сучасні вчення про ефективність діяльності підприємств не трактуються об'єктивно під час економічного спаду чи росту, тобто у різних циклах економічного розвитку. Спільним для усіх моделей економічного зростання є поняття рівноваги (загальної, ресурсів, заощаджень та інвестицій, цін і т.д.). Проте слід враховувати, що загальна економічна рівновага — це певною мірою абстракція, ідеал економіки. В реальній дійсності відбуваються її порушення, тому розвиток економіки має циклічний характер.

Кожен підприємець, рано чи пізно, стикається з негативними (циклічними) явищами економічного розвитку (спад, високі темпи інфляції, дефіцит ресурсів), від яких напряму залежить випуск продукту (рис. 1).

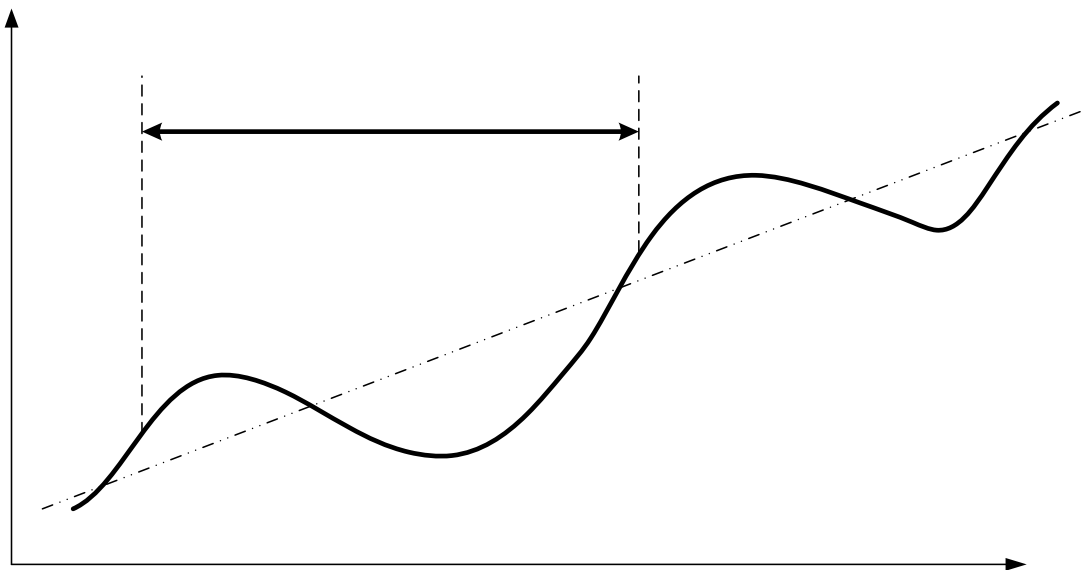

Рис. 1. Фази економічного циклу

Ефективність підприємства буде змінюватись на кожному етапі економічного розвитку, разом з тим будуть змінюватись довірчі межі для її показників, відносність та реальність такої оцінки. Враховуючи такі міркування, ефективність варто визначати як статичне (без зміни економічних циклів, масштабу діяльності та ін.) та динамічне поняття (у різних фазах ділового циклу, зі зміною масштабу діяльності). Треба зауважити, що поняття статичної діяльності та динамічної не варто ототожнювати із поняттями короткострокової та довгострокової діяльності, оскільки вони відрізняються тим, що у короткостроковому періоді підприємство не в змозі змінювати один із факторів діяльності. При економічній діяльності в одній фазі ділового циклу підприємство в змозі впливати на будь-які фактори, як і при переході з одного циклу в інший.

Відрізнятимуться і показники оцінки ефективності для підприємства, яке знаходиться на одній стадії економічного розвитку (статична ефективність для підприємства, що «знаходиться в спокої») та для підприємства, яке працює на ринку (в економічній системі), що постійно переживає спади, коливання, внаслідок чого змінюється і масштаб і випуск (динамічна ефективність). Очевидно, що статичну ефективність варто оцінювати стандартними показниками середнього продукту (відношення результату до ресурсних затрат). Динамічна ж ефективність функціонування підприємства має на меті відображення, зміни умов та масштабу господарювання в рамках економічного розвитку, і, як наслідок, зміни вхідних ресурсів вплинуть на випуск продукту. Таку оцінку варто здійснювати за допомогою поняття граничного продукту та його коливань (як внаслідок дії закону спадної продуктивності, так і внаслідок неефективної діяльності, непропорційності ресурсів та технологій, цінних коливань та коливань попиту і т.д.). Отже, для якісного визначення ефективності функціонування підприємства варто розробити універсальну функцію оцінки діяльності підприємства та оптимізувати її до економічних процесів, що є основними чинниками економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Розпочати оптимізацію виміру ефективності в періоді економічного розвитку варто із специфікації економічної моделі. Найраціональніше таку модель зобразити у вигляді логарифмічної функції від залучених у господарську діяльність ресурсів. Тоді виміром ефективності функціонування підприємства буде виступати відношення залежної змінної до незалежних змінних даної функції та демонструватиме показники середнього продукту.

Для охоплення усіх ознак та факторів економічного розвитку, варто згадати про поняття економічного циклу, а відповідно змін масштабів діяльності та спробувати адаптувати такі зміни певному закону розподілу. З математичної точки зору такими властивостями володітиме будь-яка циклічна функція. Найтипівішим та найзручнішим прикладом виступає синусоїда або функція $f(x)=\sin(x)$.

Проте одразу ж постає питання, яким чином сполучити функцію спадаючої віддачі із циклічною функцією. Тут потрібно відштовхуватись від основних принципів змін економічного середовища. Очевидно, що будь-яке коливання результуючого економічного показника (доходу, прибутку), який є для нас найважливішим для виміру ефективності, можна задати у вигляді статичної оцінки показника (або його середнього рівня, обсягу) з врахуванням відхилення показника внаслідок макро- та згодом мікроекономічних коливань. Якщо зв'язок подати у вигляді мультиплікативної залежності, то будь-які екстенсивні зміни вхідного ресурсу будуть призводити до абсолютно великих (малих) змін результуючого показника (доходу, прибутку) внаслідок економічного зростання (спаду), що суперечить як закону спадної продуктивності, так і загальноекономічним поняттям доданої вартості, продуктивності діяльності та іншим.

Тому, нами запропоновано подавати однофакторну функцію господарської діяльності в період економічного розвитку в такому вигляді:

$$Y=a*(\ln(b*X))^c+d*\sin(e*X)+f,$$

де a, b, c, d, e, f – числові коефіцієнти;

Y – результат діяльності підприємства, для ресурсів (витрат) X .

Модель одночасно описуватиме як закон спадної віддачі, так і зміни у діяльності підприємства внаслідок економічного розвитку. Для двофакторної функції, модифікація до функції економічного розвитку буде мати вигляд (рис. 2):

При цьому її опис буде наступним: $2000*\log_3(3*x-1000) + 2000*\log_3(3*y-1000) + 2000*\sin(0,00008*(x+y)) - 38000$. Як бачимо, даній функції характерний високий ступінь залежності економічних коливань від загального обсягу інвестицій $(x+y)$, про що свідчить множник 2000 перед функцією $\sin$, а також графічне зображення функції. 2000 – в даному випадку максимальний обсяг відхилення доходу від стандартного рівня, визначеного логарифмічною залежністю. Економічний цикл повторюватиметься при рівності суми інвестицій (ресурсів) $x+y = 3,1416/0,00008$, тобто числу π , розділеному на множник під функцією $\sin$. Такі коливання можуть бути викликані, в першу чергу, необхідністю переходу на іншу технологію, оновлення необоротних активів, або, навпаки, зниження масштабу діяльності під дією зовнішніх негативних чинників та іншими причинами при досягненні певного рівня інвестицій.

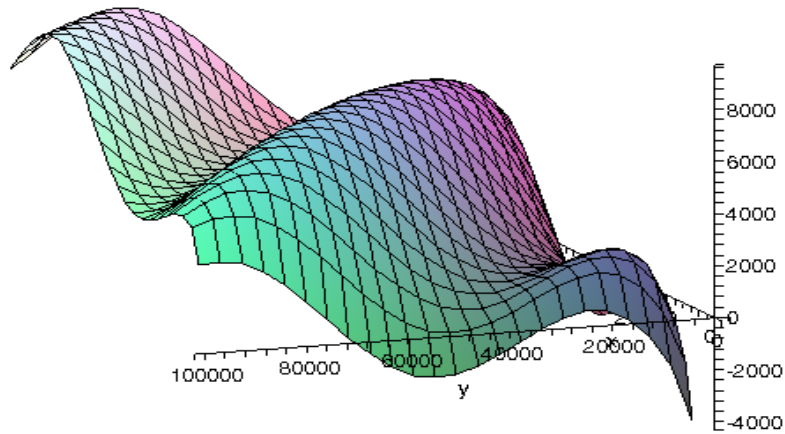

Рис. 2. Графічне зображення двофакторної функції господарської діяльності з врахуванням процесів економічного розвитку

Основа $\log_3$ свідчить про адаптивність та згладженість економічних коливань, а також про віддачу інвестицій: очевидно, що при зростанні основи логарифму, віддача інвестицій буде знижуватись. Значно більшою мірою про щільність зв'язку між інвестиціями (ресурсами, витратами) та випуском продукту свідчать множники перед логарифмічними функціями (2000). Усі ж доданки вказують на певні обсяги ресурсів, які необхідні для беззбиткової діяльності.

Таким чином можна запропонувати такі види двофакторних функцій господарської діяльності (рис. 3), які є неоднорідними та можуть значно відрізнятися внаслідок параметризації:

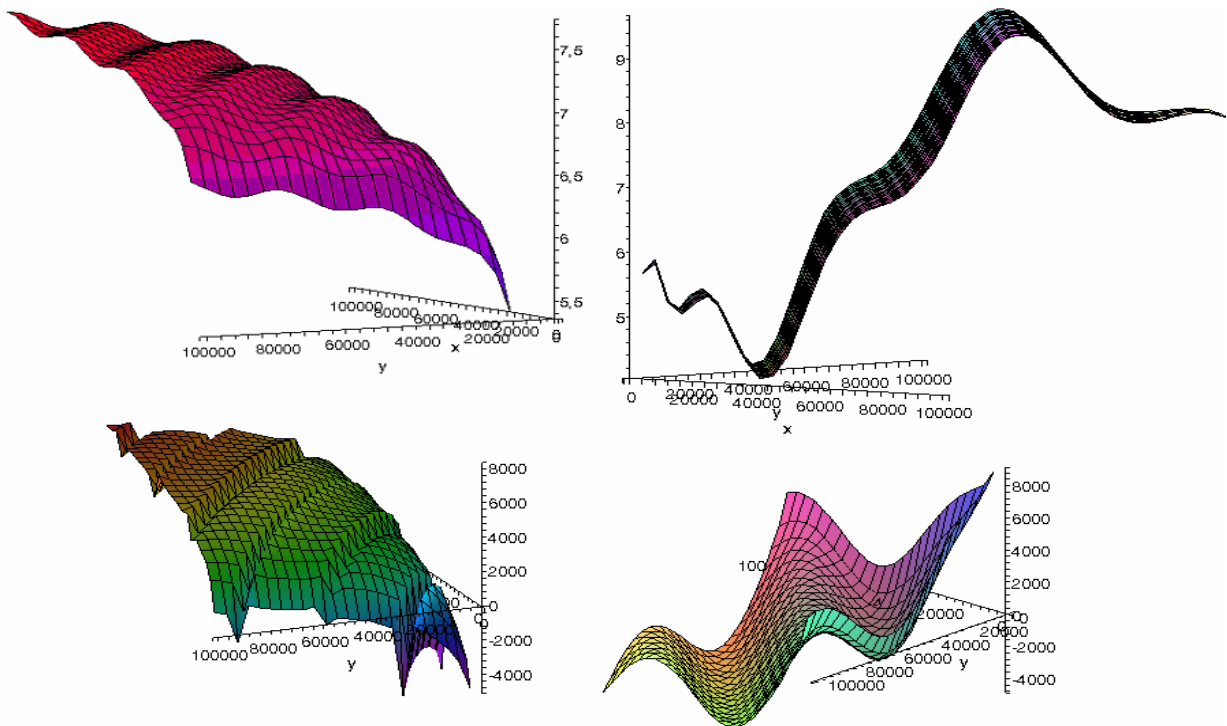

Рис. 3. Види графіків двофакторних функцій господарської діяльності в період економічного розвитку

Висновки даного доліження. Отже, як засвідчило проведене дослідження, виміряти ефективність (статична оцінка) діяльності підприємства та дослідити її зміни внаслідок внутрішніх (зміна масштабу, зміна технології та ін.) та зовнішніх (рівень цін, безробіття, стан кон'юнктури на ринках ресурсів, праці та збуту, державний вплив та ін.) стає можливим за умови дослідження середнього та граничного продукту параметризованої функції економічного розвитку. Саме вони є основою оцінки ефективності діяльності підприємства за різних ринкових умов. На нашу думку, даний метод є об'єктивним та має адекватну етапам економічного розвитку оцінку ефективності.

Література

1. A Contribution to the Theory of Economic Growth // Quarterly Journal of Economics. – 1956 70 (1). – P. 65-94.

2. Technical Change and the Aggregate Production Function // Review of Economics and Statistics. – 1956 39 (3). – P. 312-320.
3. Linear Programming and Economic Analysis. New York – McGraw-Hill, 1958.
4. The Economics of Resources or the Resources of Economics // The American Economic Review . – 64 (2). – P. 1-14.
5. The last 50 years in growth theory and the next 10 // Oxford Review of Economic Policy. – 23 (1). – P. 3-14.
6. Steven N. Durlauf, Paul A. Johnson and Jonathan R. W. Growth Econometrics Temple Final Draft – 2004. – October 22. – 185 p.
7. Paul M. Romer Economic Growth (From The Concise Encyclopedia of Economics, David R. Henderson, ed. Liberty Fund, 2007. Reprinted by permission of the copyright holder).
8. The New Industrial State or Son of Affluence. – Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1967.
9. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики. / Н.Д Кондратьев. – М., 1989. – С. 226.
10. Фишер С. Экономика: / Р.Ю Дорнбуш, Р. Шмалензи, С. Фишер; [пер. с англ. со 2-го изд.]. – М. : «Дело ЛТД», 1995.— 864 с.
11. Хикс Дж.Р. Стоимость и капитал / Дж.Р. Хикс [пер. с англ.]. – М.,1993. – С. 433, 436.
12. <http://www.econlib.org>,
13. <http://www.investopedia.com/articles/basics/04/030504.asp>

Надійшла 16.08.2010

УДК 658.5

О. Ю. ЗАНІЧКОВСЬКА

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНИХ ПЛАНІВ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Уточнено визначення поняття «економічний план», розглянуто поняття якості планів та його впливу на ефективність управління підприємства. Сформовано перелік та виділено групи факторів впливу на формування системи економічних планів на машинобудівному підприємстві.

The definition of "economic plan" is clarified, a concept of plan's quality and its impact on enterprise management performance is considered. A list of factors of influence on the formation of economic plans on engineering enterprise is formed and allocated in groups.

Ключові слова: економічний план, якість планів, машинобудівне підприємство, ефективність управління.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Особливої актуальності на сьогодні, у період посилення конкуренції як у національних, так і у світових масштабах та вступу України до СОТ, для українських підприємств набуває підвищення рівня якості управління загалом, і планування як його складової зокрема.

Машинобудування як одна з провідних галузей української економіки потребує значних змін у сфері планування власної діяльності. Важливими проблемами на підприємствах галузі є низька якість планування та прогнозування, відсутність гнучкості та мобільності, повільна реакція на зміни та відсутність резервів. Недостатній рівень проробленості планів та бюджетів значно ускладнює роботу підприємств, особливо в умовах кризи. Відповідно, побудова нової або удосконалення існуючої системи розробки та оцінювання економічних планів постає важливою задачею на шляху виходу з кризи та подальшого ефективного розвитку машинобудівних підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Проблема планування розглянута в працях західних науковців, зокрема у Армстронга М., Мінцберга Г., Кокінза Г., Кярана У., Саати Т., Гріффіна Р., Керіса К., Мескона М., Альберта М., Хедоурі Ф., Друкера П. Сучасна українська наука менеджменту також вже має значні розробки з теорії формування системи економічних планів на підприємстві, зокрема цією проблематикою займалися Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Хміль Ф.І., Шегда А.В., Покропивний С.Ф., Мазур І.І., Шапіро В.Д., Пилипенко С.М., Хомяков В.І., Коркуна І.І., Йохна М.А., Стороженко О.А., Стадник В.В. та інші відомі дослідники. При цьому основний наголос у працях згаданих авторів робиться на розробці системи планів, не приділяючи значної уваги оцінюванню її якості.

Попри значну увагу до поняття планування в науковій літературі, на сьогодні існують різні його тлумачення. Ще у 1967 році Б.Дж. Ловсбі [1, с. 300] писав: «Слово «планування» сьогодні так часто використовують у таких різних значеннях, що існує певний ризик, що воно виродиться у простий вигук». Як зазначає Генрі Мінцберг [2, с. 6]: «Слабким місцем планування є відсутність чіткого визначення його статусу як в організаціях, так і в державі». Те саме стосується і визначень понять «план» та «економічний план».

Як показали останні дослідження, якість корпоративного управління є одним з ключових факторів